

Od nalaza u grobovima treba spomenuti dijelove nošnje (gumbi, spone, pribadače, novac), a posebice valja istaknuti nalaz novaca u Grobu 74. Riječ je o skupini novca (14 kom.) koja je u grob položena zajedno s pokojnikom, vjerojatno u vrećici od organskog materijala ili prišivena u postavu odjeće. Novci su kovani između 1422. i 1595. godine, dakle tezaurirani tijekom dužeg razdoblja, a posebice treba istaknuti četiri zlatna guldena.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je park Grič arheološki lokalitet iznimno važan za proučavanje naseljavanja Zagreba, ali i da je riječ o lokaciji koja pruža materijalna svjedočanstva povijesnih zbivanja evidentiranih u historijskim izvorima.

Literatura

Bedenko 1989 Vladimir Bedenko, Zagrebački Gradec, Školska knjiga, Zagreb, 1989.

Buntak 1996 Franjo Buntak, Povijest Zagreba, Zagreb, 1996.

Dobronić 1986 Lelja Dobronić, Zagrebački Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1986.

Dobronić 1992 Lelja Dobronić, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagreb, 1992.

Klaić 1982 Nada Klaić, Zagreb u srednjem vijeku, Zagreb, 1982.

Schneider 1930 A. Schneider, Stari zagrebački perivoji, vrtovi i šetališta, Narodne starine, Zagreb, 1930.

**Boris Mašić
Bugra Pantlik**

Summary

Archaeological excavations conducted in 2007 on Grič Park at the Upper Town of Zagreb confirmed the stratigraphic image drafted in the previous investigations, carried out between 2003 and 2005. Prehistoric intact layer, horizon of a brick-built object found in probe III in 2005, horizon of the 16th century cemetery and post-medieval structures were verified. The most prominent result of this year's campaign is the definition of the southern wall of the object and confirmation that the northern object had been leant to a recently discovered city tower with which it formed a construction complex. 53 new graves were excavated, out of which special attention should be given to the grave 74 which contained 14 pieces of coins, out of which 4 golden guilders. The coins were minted in the period between 1422 and 1595.

Redni broj: 89

Lokalitet: Zagreb – Remete, crkva uznesenja Blažene Djevice Marije

Naselje: Remete

Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1316

Razdoblje: SV, NV

Vrsta radova: zaštitno i probno iskopavanje

Muzej grada Zagreba 2007. proveo je sondažna arheološka istraživanja uz južno pročelje crkve uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama. Radovi su izvedeni u okviru realizacije projekta odvodnje oborinskih voda i drenaže uz istočno i južno pročelje crkve.

Nalazna situacija uz južno pročelje crkve (foto: B. Mašić)

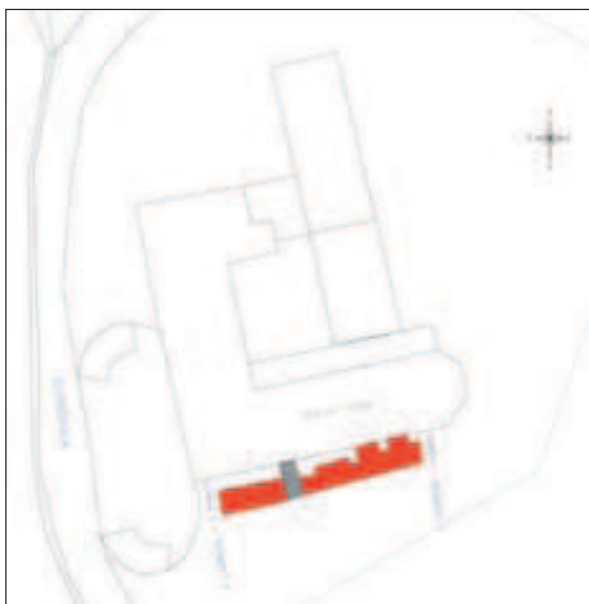
Riječ je o lokaciji na kojoj se nalazi pavlinski samostanski kompleks čije utemeljenje povijesni izvori smještaju u sredinu ili drugu polovinu 13. stoljeća. Naime, pavlinski red u hrvatskim povijesnim izvorima pojavljuje se već 1244., spominjanjem prvoga pavlinskog samostana izgrađenog u Dubici, a boravak pavlina u Remetama bilježi se već 1247. godine. Iako je autentičnost te godine predmet rasprave povjesničara, nedvojbeno potvrda njihova boravka u Remetama tijekom druge polovine 13. stoljeća nalazi se u ispravi iz 1288. godine, kojom je Miroslav Hrčukov (Herčukov), u nazočnosti kaptolskih izaslanika, darovao tadašnjeg priora Firmina zemljom uz „potok Bliznu i kestenik u Kratkom dolu“. Nedugo potom, 1319. godine, kralj Karlo Robert sagradio je novi remetski samostan s crkvom, za koju se bilježi kako se nalazila na mjestu „današnjeg svetišta“. Godine 1390. samostan je uzdignut na stupanj vikarijata, a 1394. godine, uoči Male Gospe, nastradao je u požaru. Sljedeća dva stoljeća život samostana obilježile su provale osmanlijske vojske u kojima je, nemali broj puta, meta njezina napada bio i samostanski kompleks. Važno je istaknuti kako je 1485. godine kralj Matija Korvin dao podiči kulu i obrambeni zid oko samostana. Godine 1645. probijeno je južno pročelje crkve te dograđena kapela posvećena 1654. godine. To je izvedeno u vrijeme poglavarstva Martina Borkovića, koji je 1658. prenio i novicijat iz Lepoglave u Remete te realizirao bitne zahvate na samostanskoj zgradi 1646. godine. Njegov nasljednik Pavao Ivanović dogradio je drugi kat i istočni dio samostana. Godine 1721. počinje izgradnja produžetka lađe prema zapadu, a posljednje preinake prije ukinuća reda 1786. godine, izveo je na istočnom dijelu vikar Stjepan Martinek. Znatne preinake izvedene su i u 19. stoljeću te šezdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća.

Arheološka istraživanja bila su usmjerena na prostor uz južno pročelje crkve, s obzirom na to da se žurno morao riješiti problem vlage u zidu. Naime, hodna razina crkve znatno je niža od platoa s njezine južne strane, što znatno utječe na očuvanje južnoga zida. Vrlo plitko otkriven je istočni zid kapele prizidane na crkvenu lađu 1645. godine. Riječ je o zidu građenom od priklesanog kamenja koji se pruža u smjeru sjever-jug. Prislomljen je na temelj kontrafora te je zajedno s njim činio istočni zid kapele. Nedugo potom,

prilikom čišćenja zida utvrđeno je da je sačuvan i dio svoda kriptе. Otkriven je i zapadni zid kapele uz čiju je vanjsku stranu uočeno pojačanje njezine zidne strukture. Vjerojatno je riječ o pojačanjima temelja kapele. Naime, već 1660. godine morali su se sanirati temelji koji su sve do 19. st. bili nerješiv problem te su i 1702. zabilježene znatne pukotine na kapeli pa se, kao jedino rješenje, predlagalo njezino rušenje i gradnja nove kapele na jačim temeljima. No, problemi nisu otklonjeni pa su zidovi popravljani i 1727. i 1744., da bi ih temeljito oštetio potres 1880. godine, nakon čega je kapela srušena. Daljnjim istraživanjima definiran je i novi zid koji se pruža paralelno s južnim zidom današnje crkve, a svojim dimenzijama (1,80 m širine) i dimenzijama temeljne stope (0,25 m širine sa svake strane) sugerira da je na tome mjestu stajala monumentalna zidna struktura. Dimenzije temelja slične su temeljima obrambenog zida kojim je bio opasan srednjovjekovni Gradec. Ta činjenica upućuje na mogućnost da je samostanski kompleks također bio opasan bedemom. Povijesni podaci o postojanju obrambenog zida vežu se uz razdoblje druge četvrtine 15. st., odnosno uz vrijeme vladavine Matije Korvina koji je 1485. podigao toranj i obrambeni zid. Međutim, razvidno je da je crkva u to doba već zauzimala današnje gabarite (osim produženja izvedenog 1721. na zapadnom pročelju) te je malo vjerojatno da bi „Korvinov zid“ bio sagrađen tako blizu same crkve (0,90 m). Na to upućuje i činjenica da je jedan od kontrafora temeljen na hodnoj razini građenoj od grubo pritesanih kamenih ploča koja je, prema svemu sudeći, vezana uz vrijeme funkcioniranja pronađenoga masivnog zida. S druge strane, ako je ta hodna razina služila kao nekadašnja hodna razina oko današnje crkve, nije vjerojatno da se pronađeni zid sačuva u toj razini, jer je 25 cm viši od nje. Nadalje, uočeno je da su na trima mjestima kamene ploče izvađene, što je rezultat ukopavanja radi polaganja ljudskih kosturnih ostataka. Primjetna je i devastacija masivnog zida, vjerojatno izvedena s istim razlogom. Zid je devastiran i u istočnom dijelu sonde, gdje

je oštećen ukopom vanjskog ulaza u kriptu. U istočnom rubu sonde navedeni zid pronađen je na nešto nižoj razini, a nastavlja se pružati pod istočni i južni profil sonde. Zamjetna je i različita dubina temeljenja kontrafora današnje crkve te različite visine sokla, što je moguća posljedica različite dubine temeljenja svake nove građevinske faze crkve. Zanimljiva je i činjenica da su temelji kontrafora građeni od fino obrađena kamenja, što ostavlja mogućnost za pretpostavku da je riječ o sekundarnoj uporabi ili da je i sam temelj bio vidljiv u jednoj fazi funkcioniranja crkve. Nedvojbeno je kako navedeni zid pripada razdoblju starijem od 1654., kada je uz crkvu prizidana kapela posvećena Djevici Mariji, o čemu svjedoči očito preslojavanje spomenuta zida istočnim zidom srušene kapele. Premda je moguće da je zid mogao biti izgrađen tijekom građevinskih zahvata u doba vladanja Matije Korvina, nedvojbeno treba imati u vidu dosadašnja znanstvena istraživanja koja napominju kako je današnja crkva građena u nekoliko faza, ali u istom pravcu pružanja kao i danas. Najstarijoj fazi pripadalo bi svetište pripisano građevinskim radovima izvedenima 1319., u kojima je negirana do tada rabljena crkva. Ako se prihvate te činjenice i odbaci mogućnost da je pronađeni zid dio obrambenog sustava Korvinova vremena te se sagledaju dimenzije i način gradnje zida i temelja, nameće se mogućnost da je pronađeni zid stariji od 1319. godine. Malo je vjerojatno da su remetski pavlini prije 1319. podigli neki objekt takvih dimenzija, a da on ne bi bio zabilježen u povijesnim izvorima. Dosadašnja istraživanja čak pretpostavljaju da je prvobitna pavlinska crkva mogla biti građena od drva, stoga je moguće da se na mjestu na kojem u drugoj polovini 13. st. remetski pavlini osnivaju svoj samostan već nalazio srušen zidani objekt monumentalnih dimenzija za koji oni nisu znali. Tome u prilog ide i činjenica da se oni ondje naseljavaju nakon mongolske provale 1242., čija je posljedica depopulacija poharanih područja, a time i promjena demografske slike te padanje u zaborav takvog objekta. Istraživanja su na ovoj razini završena te je postavljena privremena zimska zaštita – nadstrešnica s ogradom od OSB-ploča. Naime, kako se planira nastavak istraživanja, a i južni zid crkve jako je izložen djelovanju vlage, odlučeno je da se zaštita pronađenih arheoloških struktura te samostanskih temelja realizira odvodnjom oborinskih voda uz cijelo južno pročelje crkve. Iz svega navedenog razvidno je da za determinaciju tih nalaza treba proširiti istraživanja, kako bi se kvalitetno valorizirali stratigrafski odnosi svih pronađenih struktura.

Tlocrtna dispozicija sonde (izradila: A. Bugar)

Literatura

- Barlé 1914** Janko Barlé, Remete – povijesni podaci o samostanu, župi i crkvi, Zagreb, 1914.
Dobronić 1992 Lelja Dobronić, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagreb, 1992.
Schneider 1968 Marijana Schneider, Likovni izvori za kulturnu povijest – zavjetne freske u Remetama, ISZN IV, Muzej grada Zagreba, Zagreb, 1968: 79 – 108
Sekulić 1986 Ante Sekulić, Remete, Zagreb, 1986.

Boris Mašić

Summary

Rescue archaeological excavations along the southern facade of the Church of St. Mary of the Assumption in Remete were conducted in 2007 by the Zagreb City Museum. This monastery complex was founded in the second half of the 13th century and since then it went through numerous changes and reconstructions. Parts of foundations of a chapel built in the mid 17th century and devastated after the earthquake in 1880 as well as remains of a wall with its foundations which according to its dimensions must have been a part of a massive object, were excavated. This object either belongs to the period when king Matthias Corvinus had a wall built around the monastery in 1485 or to the period preceding the arrival of paulins to this location.

Redni broj: 90

Lokalitet: Zelingrad (castrum)

Naselje: –

Grad/općina: Sveti Ivan Zelina

Pravni status: Z-3917

Razdoblje: A, SV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

Sustavna zaštitna arheološka istraživanja 2007. na Zelingradu nastavak su radova koji traju od 2001., dok su konzervatorski radovi počeli 2003. godine. Stručna voditeljica istraživanja bila je Romana Mačković, zaposlena u Muzeju Sveti Ivan Zelina, a na terenu je radilo 4-6 ljudi. Radove na Zelingradu obilazio je i dr. Zorislav Horvat koji radi studiju razvoja grada po fazama te je svojim stručnim savjetima pomogao o rasvjetljavanju položaja i funkcije pronađenih zidova. Istraživanje je financiralo Ministarstvo kulture te Grad Sveti Ivan Zelina. Istraživano je oko 70 m².

Castrum Zelingrad nalazi se 5 km zapadno od grada Svetog Ivana Zeline, na k.č. 3743, k.o. Orešje. Tipološki spada u grupu utvrđenih gradova bez obrambene kule. Južno i istočno od kompleksa grada su strme padine brijega, zapadno je jarak između grada i povišena platoa, a sa sjevera je prilaz gradu. Kompleks gradskih elemenata

opasan je obrambenim zidom iz kojeg na istoku izlazi jedna obrambena polukula, a na nju se na sjeveru naslanja ulazna polukula. Na jugozapadu se nalazi čvrsta poligonalna zgrada na koju se naslanja južni zid vanjskog dvorišta. Na jugozapadnom uglu grada nalazi se još jedna polukula.

Prvi podaci o gradu sežu u 1295. godinu, kada je zabilježeno da grad ima kaštelana, iz čega se može zaključiti da je grad izgrađen do tog vremena, a najvjerojatnije da je podignut nakon provale Tatara 1242. godine. Godine 1320. grad se nalazi u vlasništvu Nikole, sina Petra Ludbreškog koji drži i Bisticu na zapadnom obronku Zagrebačke gore. Od 1434. on je u vlasništvu porodice Bychkele koja se naziva „de Zelnawar“. Ladislav Bychkele 1480. gubi posjede pa grad prelazi u posjed obitelji Zapolja. Godine 1535. grad posjeduje obitelj hrvatskog vicebana Pavla Kerečenja, koja njime upravlja čitavo stoljeće. Godine 1640., 1642. i 1644. grad se spominje kao ruševina, a zemlja prelazi u ruke obitelji Mikulića, Crnkovića i Fodrocija.

Arheološka istraživanja provedena su na južnoj i djelomice zapadnoj padini grada. Na južnoj padini, na platou uza sam palas pronađen je otvor vrata, širine 1 m, koja su bila ulaz u hodnik koji je bio komunikacija s južnom obrambenom polukulom. U tim se vratima još uvijek nalazi kameni ulomak, 30x40 cm, u kojem je vidljiv dio utora za pant. U južnoj obrambenoj polukuli pronađeni su ostaci zidova koji su najvjerojatnije iz neke starije faze gradnje grada. S obzirom na to da se radi studija razvoja grada po fazama, taj će se dio utvrditi nakon završetka izrade studije. Godine 2006. provedeni su konzervatorski radovi na uglu sjevernog zida palasa, tako da je taj dio arheološki istražen kako bi se utvrdilo stanje sjevernog zida palasa.

U 2007. godini započelo je iskopavanje na zapadnoj padini koje se nadovezalo na istraživanja prethodne godine. Na zapadnoj padini pronađen je dio zida koji se spušta od sjeverozapadnog ugla palasa niz zapadnu padinu, smjer istok-zapad. Kako su se na tom dijelu zida palasa odvijali zaštitni konzervatorski radovi, zbog opasnosti od oštećivanja zid nije u potpunosti otkriven. Pronađeni zid iskopan je do dubine od 50 cm, te je prekriven geotekstilom i zatrpan sipkim materijalom radi zaštite tijekom navoženja materijala. Od arheološkog materijala pronađena je manja količina keramike, čavala i stakla. U vanjskom dvorištu ispod kamenog luka dovratnika pronađena je glinena pločica

Glinena pločica s reljefnim ukrasom (foto: M. Houška)

Otvor vrata s kamenim ulomkom u kojem je utor za pant vrata (foto: M. Houška)